

Pogovor z dr. Vero Smole o slovanskih jezikih

RA SLOVENIJA 3, 13.07.2010, JEZIKOVNI POGOVORI, 18.00

PETER LAZNIK EBERL: Dr. Smoletova lepo pozdravljeni v Jezikovnih pogovorih. Trenutno teče že tretji in tudi zadnji teden letošnjega seminarja slovenskega jezika, literature in kulture katerega krovna tema pa je slovanstvo. Torej Slovanstvo v slovenskem jeziku, v literaturi in kulturi. Zakaj ste se letos odločili prav za to temo?

DR. VERA SMOLE: Da je letos tema Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi je bilo več vzrokov in sicer ena od tega je da smo si Slovani sorodni po svojih jezikih in kot tako bližnje sredstvo sporazumevanja je lahko dobrodošel dejavnik za razumevanje in povezovanje ljudi med sabo. To je bil eden od vzrokov, drugi je bil ta, da je bilo v zadnjih letih vse bolj usmerjeno v Evropo, na zahod, se pravi v pretežno neslovanske dežele. Ta velika integracija v evropski skupni prostor in tudi globalizacija, se pravi teme so bile kar naprej orientirane na to in se mi je zdelo, da je čas, da se malo spet vrnemo k svojim koreninam, se pravi k slovanstvu. Ena, še tretja stvar pa je bila čisto osebne narave ali povezana seveda z mojimi dejavnostmi in sicer že vrsto let sodelujem pri velikem medakamedijskem projektu, to je slovanski lingvistični atlas, se pravi to je atlas, kjer bodo predstavljene značilnosti vseh slovanskih jezikov, oziroma bolje rečeno njihovih narečij in srečevanje z ljudmi, se pravi z jezikoslovci, veliki meri so to dilektologiji iz celega slovanskega prostora že več kot 20 let, mi je dalo razmišljati o tem temi. Opažala sem te naše medsebojne povezave, skupne značilnosti, pa tudi tista razhajanja, ki so nastala skozi več stoletij, da ne rečem tisočletij.

LAZNIK EBERL: Ste se pa na seminarju teme slovanstva lotili tako interdisciplinarno, poleg slavistov predavajo tudi etnologi, zgodovinarji, sociologi in psihologi. Kakšne so vaše misli o tem?

DR. SMOLE: Ja, že če samo pomislite naslov, se pravi naslov seminarja je Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Se pravi s temi tremi področji skušamo seznaniti naše udeležence, kajti to je tisto kar vsakega človeka, ko spoznava neko deželo, nek jezik, neko kulturo, če hočete, najbolj zanima. Tako da ker so naši udeleženci pretežno ljudje, mladi, študentje, pa tudi tisti, ki se poklicno ukvarjajo s slovenščino, jo raziskujejo, recimo prevajajo iz slovenščine in podobno ali kot rečeno jo študirajo na tečajih ali pa prav na študijski smeri slovenščina ali v okviru slovanskih jezikov, je prav, da jim tudi to na samem okolju, kjer se slovenščina govori, naši strokovnjaki predstavijo kaj sodobnega se dogaja na področju literarnih ved, na področju jezikoslovja in seveda kulture, to pa je taka bolj splošna tema, se pravi pod to streho spravimo skupaj različne strokovnjake.

LAZNIK EBERL: Ste pa tudi na spletu prav vi zapisali, da nas slovanstvo preprosto genetsko determinira. Največ jezikovno, v precejšnji meri kulturno in v omejenem polpreteklem obdobju tudi politično. Bi mogoče začela kar s to jezikovno komponento. Tudi slovenščina namreč spada pod to zahodno vejo južnoslovanskih jezikov in s tem je tudi slovenski jezik nekakšen potomec tistega hipotetičnega skupnega jezika slovenskih narodov, praslovanščine.

DR. SMOLE: Ja, v bistvu pravzaprav nimam kaj dodati, samo še to, da je bila prednica praslovanščine indoevropsščina, ki je bila pa spet sorodna z baltščino kamor danes litovščina in latvijščina spadata in da v okviru, se pravi teh jezikov ali pa s pomočjo teh jezikov, zelo lepo se naše primerjalno jezikoslovje, primerjalno slovansko jezikoslovje rekonstruira v praslovaščino za katero vemo, da je to jezik, ki ni bil nikoli zapisan, da se je samo govoril, nekako do takrat ko so se Slovani začeli razseljevati in se med drugim naselili tudi na naš prostor. Se pravi 5., 6. stoletje, medtem ko kasneje pa se je začela tako narečno cepiti, da so postopoma nastali vsi ti jeziki, ki jih danes poznamo in nekateri že izumrli.

LAZNIK EBERL: V kolikšni meri pa je slovenščina podobna ostalim slovanskim jezikom?

DR. SMOLE: V tolikšni meri kolikor seveda smo si še danes blizu. Vsekakor sami lahko dobro slišite, da imajo največ skupnega s kajkovščino, s hrvaško kajkovščino, tudi čakovščina nam je zelo blizu, se pravi jezikovno mišljeno, ne samo prostorsko, malo bolj oddaljena je štokavščina in seveda potem vsi drugi jeziki še bolj.

LAZNIK EBERL: Kaj pa so te podobnosti? Kaj nas družijo?

DR. SMOLE: Družijo nas tako tisti zgodovinski razvoj posameznih segmentov jezika, se pravi glasov, oblikoslovja, če hočete, se pravi tudi skladnje, ravno tako pa nas družijo velik skupni besedni zaklad. Skratka, če se dobro poslušamo se Slovani med sabo lahko kar lepo razumemo in glede na to, da poznate kako so naša slovenska narečja, oziroma kako je slovenski jezik narečno zelo razčlenjen, praktično med marsikaterim slovanskim jezikom in našim knjižnim jezikom je celo manjša jezika kot pa med dvema našima narečjema, ki spadata k slovenščini.

LAZNIK EBERL: Katere pa so tiste bistvene razlike, ki nas ločujejo od naših jezikovnih sorodnikov?

DR. SMOLE: Imamo nekaj tipično slovenskih značilnosti za katere bi rekli, da nas determinirajo, da so naredile slovenščino za svoj jezik v okviru te južnoslovanske zahodne skupine jezikov in sicer je bil to eden naglasni dejavnik, recimo v tipu oko, za katerega veste ali pa zlato govorijo Hrvati, Srbi in tako naprej, vsi naprej oko, zlato, mi pa govorimo oko, zlato, srebro, tako, lepo, se pravi ta pomik tako imenovanega starega cerkonfleksa za zlog naprej je tipična slovenska posebnost. Potem je taka tipična posebnost tudi naslednik praslovanskega glasu o, to je bil nosnik, kakršno recimo danes pozna francoščina, poljščina tudi in za ta nosnik imamo samo Slovenci, vsaj v knjižnem jeziku o, moka, mož, medtem, ko če poslušate naše sosede ali recimo Ruse imajo u na tem mestu, Makedonci recimo maž in podobno, recimo naš poseben refleks in to kar danes, oziroma dela probleme tudi tujcem je ta velika redukcija samoglasnikov, da opuščamo nenaglašene samoglasnike ali pa jih pretvarjamo v polglasnik.

LAZNIK EBERL: Kaj pa je botrovalo tem spremembam?

DR. SMOLE: Za te spremembe seveda je zelo veliko dejavnikov. Lahko bi jih razdelili čisto na te zgodovinske, bi rekla, družbeno, politično pa tudi naravne geografske, ker veste, da živimo nekako na prehodu ali na stiku med romanskim germanskim svetom, celo ugrofinskim, kar so Madžari, da imamo zelo različne naravne danosti, od Alp, Panonske nižine, Mediterana, vsekakor ta soseščina razen tega še seveda staroselci, ki so bili keromalizirani Kelti verjetno na tem mestu, a ne, tudi od njih se je marsikaj prevzelo in sčasoma se pravi in potem še bolj o tej fevdalni zaprtosti prostora, manj selitev je bilo na tem področju kot recimo drugje po Balkanu, ko so ves čas bežali pred Turki ali kaj podobnega, se je ustvarjal en specifičen jezik, zelo razčlenjen, znotraj, smo rekli narečno in bil potem nekako povezan in malo z upočasnjenim razvojem, se pravi enkrat v 16. stoletju določen kot knjižni jezik, oziroma sredi 19. stoletja še nekoliko spremenjen.

LAZNIK EBERL: Kako pa potem gledate na razmerje med slovanskimi jeziki in slovansko kulturo? Kako je sploh s slovanstvom v kulturi, lahko govorimo o neki homogeni celoti slovanske kulture?

DR. SMOLE: Ja, veste da nas pravzaprav jezik zelo determinira. Preko jezika razmišljamo, preko jezika sprejemamo svet, ga preko jezika spreminjamo, posredujemo drugim in to prav gotovo da nek pečat ljudem, ki uporabljajo zelo sorodne jezike. Razen tega pa smo se razvili iz nekega, neke poganske skupnosti, ki je potem ob prevzemanju krščanstva ali zahodnega ali vzhodnega tipa pravzaprav nadgrajevala tisto kar je prinesla s sabo in vse to lahko opažamo pri Slovanih, seveda pa potem se spreminja skozi čas pod vplivom kultur, ki določen narod obdajajo.

LAZNIK EBERL: Pa je potem tako imenovana slovanska duša bistveno poganska duša?

DR. SMOLE: Ja lahko bi rekli pravzaprav tako. Poganska in slovanska skozi jezik, a ne, ker jezik slovanski ima neko mehko v sebi, od tod ta mehka slovanska duša in recimo čisto, da navežem na naša predavanja, o tem bo zelo predaval in je že tudi v zborniku objavljeno, dr. Jože Ramovš, psiholog, terapevt kot vemo, tako da vabljeni na predavanje v petek ob 12.30 na Filozofsko fakulteto.

LAZNIK EBERL: Če se vrneva še k tej slovanski duši. Kakšne so še njene lastnosti?

DR. SMOLE: Ja, vsi pravijo, da smo Slovani odprt narod, se pravi gostoljubni bi lahko rekli, da imajo, da imamo Slovani mehko srce, recimo v primerjavi s kakšnimi Germani, da smo radi, ne vem, mogoče prepevamo, smo veseli in tako naprej in če boste sedaj malo pomislili boste videli, da smo nekako Slovenci se še najbolj oddaljili od tega, tako da nam pravijo, da smo slovanski Nemci včasih moji kolegi, a ne.

LAZNIK EBERL: Pa je potem slovanska duša pri nas v nekakšnem zatonu? Ali jo je treba gojiti, po vaše?

DR. SMOLE: Gojiti se teh stvari ne da. Se pravi kar imam v svojih genih verjetno bomo obdržali, bomo vsak po svoje spreminjali, mislim pa, da včasih nas je treba opozoriti kam pravzaprav spadamo in da se nam tega, da smo del te velike slovanske družine niti kulturo niti duhovno niti jezikovno ni treba sramovati, ker je literatura, kultura, jezik vseh teh narodov in dežel, če hočete, zelo bogat in imamo kaj raziskovati na tem področju, o čem razmišljati in tudi veliko vzrokov, da se povezujemo.

LAZNIK EBERL: V kolikšni meri pa sodobna slovenska kulture, če lahko govoriva tako na splošno, v kolikšni meri naša slovenska kultura že deleži na slovanski kulturi dandanes?

DR. SMOLE: To kar sem že deloma pripovedovala, skratka jezikovno seveda vsekakor ne moremo mimo tega. Zadnje čase opaža tudi ta trend, kot mi govorijo kolegi, literarni zgodovinarji, da se izjemno veliko prevaja iz recimo slovenščine v druge slovanske jezike, pa tudi obratno. Veste, da imamo čedalje več študijskih smeri, recimo že tradicionalni se študira pri nas ruščino, nekaj let nazaj tudi zahodno slovanske jezike in seveda znanje jezika zelo pripomore k širjenju kulture nekega naroda in to je v bistvu tudi glavni namen našega seminarja.

LAZNIK EBERL: Seveda pa je vprašanje kulture na nek način vedno tudi vprašanje kulturne politike, s tem pa tudi politike kot take. Kako recimo gledate na panslovanska gibanja? Najbolj izrazito je bilo seveda tudi o pomladi narodov na sredini 19. stoletja. Kako so ta gibanja vplivala na razvoj slovenske kulturne identitete po vaše?

DR. SMOLE: Ja ta gibanja so imela sigurno velik vpliv in tudi Slovenci so bili na več koncih slovanskega sveta zelo dejavni in tudi mi imamo kar tri predavanja na to temo in sicer z enega vidika za literaturo, kako je to povezovanje v literaturi prek Kopitarja in Žige Zoisa seveda, potem prek Jana Kolarja in naših, ki so se udeležili bolj v jezikoslovnem pomenu in seveda imeli smo tudi tam na jugu našega Antona Bezenška v Bolgariji, ki je bil že, ga štejejo sedaj med jezikovne načrtovalce, tako da to pravzaprav druženje in oddaljevanje od drugih narodov je bilo kar pomembno tudi za samozavest, zlasti tako majhnega naroda kot je slovenski.

LAZNIK EBERL: Kako pa je s panslovansko idejo dandanes?

DR. SMOLE: Ja, panslovanska ideja očitno nima perspektive. Poskus združevanja vseh Slovanov je bil preko foruma slovanskih kultur, vendar kot slišim zadnje čase ravno nima najboljše perspektive. Nekako smo Slovani se začeli tako po dobrih slovenskih medsosedskih odnosih prepirati ali, ne vem, biti nezadovoljni drug z drugim.

LAZNIK EBERL: Pa vseeno ali lahko na slovanstvu baziramo našo identiteto?

DR. SMOLE: Ne samo, da jo lahko, mislim, da jo moramo, ker človek, če prizna tisto kar je in je na to ponosen, pravzaprav se lahko vključi kamorkoli. Zakaj bi zaničevali ali zatirali nekaj kar pravzaprav smo. S tem bomo sigurno svojo identiteto izgubili, druge ne bomo pridobili.

LAZNIK EBERL: Dr. Smoletova, najlepša hvala za obisk oddaje.

DR. SMOLE: Hvala lepa tudi vam za povabilo.

LAZNIK EBERL: Obenem vam pa želim odličan preostanek seminarja.

DR. SMOLE: Najlepša hvala.

LAZNIK EBERL: Spoštovani poslušalci in poslušalke, to so bili Jezikovni pogovori. Vodil sem jih Peter laznik Eberl, v studiu pa sem gostil dr. Vero Smole, predsednico 46. seminarja slovenskega jezika, literature

Radio Slovenija 3, Ostalo
Doseg / Reach: 7000
Država / Country: Slovenija
Termin / Time: 18:00
Trajanje prispevka / Duration: 15 min

---

13. 07. 2010

4

in kulture, ki se trenutno odvija na ljubljanski Filozofski fakulteti. Jezikovnim pogovorom lahko spet prisluhnete naslednji torek ob 18. uri na 3. programu Radia Slovenija.